

DOI 10.37491/UNZ.80.7
УДК 347.659.1:347.921

Надія БОНДАРЕНКО-ЗЕЛІНСЬКА¹,
Марина БОРИСЛАВСЬКА², Оксана ТРАЧ³

СУБ'ЄКТИ ПРАВА НА ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ У СПРАВАХ ПРО ВИЗНАННЯ СПАДЩИНИ ВІДУМЕРЛОЮ

Досліджуються окремі проблеми правозастосовчої практики щодо визнання спадщини відумерлою. Предметом наукового аналізу став суб'єктний склад зазначених процесуальних відносин. Заявників у цій категорії справ умовно можна поділити на дві групи: 1) особи, які зобов'язані подати заяву до суду про визнання спадщини відумерлою; 2) особи, які мають право це зробити. Особами, які зобов'язані подати заяву до суду про визнання спадщини відумерлою, є територіальні громади. На підставі аналізу законодавства встановлено, що у випадку, коли на певній території утворена об'єднана територіальна громада, саме вона уповноважена звертатися до суду із заявою про визнання спадщини

¹ кандидатка юридичних наук, доцентка, професорка кафедри цивільного права та процесу, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, marina_mak@i.ua, <https://orcid.org/0000-0002-8570-6920>.

² кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри цивільного права та процесу, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, flaming_n@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9389-2914>.

³ кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри цивільного права та процесу, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, oksana77trach@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3944-7056>.

відумерлою. Від імені органу місцевого самоврядування як представника територіальної громади (об'єднаної територіальної громади) ініціювати судовий процес про визнання спадщини відмерлою може: 1) його керівник або 2) інша особа, уповноважена на це відповідно до закону, статуту, положення, трудового договору (контракту). Тобто може мати місце як самопредставництво, так і представництво на підставі спеціального доручення. Отримала додаткове обґрунтування можливість органів прокуратури подавати заяву про визнання спадщини відмерлою при бездіяльності територіальної громади. У такому випадку орган прокуратури здійснює представництво законних інтересів держави в суді у порядку, визначеному ст. 56 ЦПК України як орган чи особа, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб (правозахисник). Обґрунтована можливість участі органу місцевого самоврядування не тільки як заявника, але і як правозахисника. Запропоновано самопредставництво старостою органів місцевого самоврядування у справах про визнання спадщини відмерлою. Додатково аргументовано доцільність передбачати таку можливість у Положеннях про старосту, що затверджуються відповідними місцевими радами. Проаналізовано особливості ініціювання провадження суб'єктами, для яких звернення до суду із заявою про визнання спадщини відмерлою є правом, а не обов'язком (кредиторів спадкодавця, власників та/або користувачів суміжних земельних ділянок). Якщо заявником у справах про визнання спадщини відмерлою виступає кредитор, до заяви повинні бути додані документи, що підтверджують наявні зобов'язання щодо боржника-спадкодавця. Висловлено рекомендації щодо переліку документів, якими може бути підтверджено статус заявника-суміжного землекористувача для звернення до суду з заявою про визнання спадщини відмерлою. Запропоновано внести доповнення до ст. 335 ЦПК України щодо необхідності разом із заявою про визнання спадщини відмерлою подання письмових доказів в оригіналі. Досліджена роль нотаріуса у справах про визнання спадщини відмерлою. Пропонується передбачити в законодавстві право нотаріуса подавати до суду заяву про визнання спадщини відмерлою. Запропоновано удосконалити спосіб інформування громадськості про відкриття спадщини, яку не прийняв жоден спадкоємець.

Ключові слова: спадщина, спадкодавець, спадкоємець, відумерлість спадщини, заявник, територіальна громада, правозахисник, кредитор спадкодавця, суміжний землевласник/землекористувач, нотаріус, визнання спадщини відумерлою.

*Черга за спадщиною буває такою великою,
що не завжди зрозуміло, хто крайній, а хто останній*
(Надія Бондаренко-Зелінська)

Спори, що виникають із спадкових правовідносин, є одними із найбільш тривалих та складних щодо їх ефективного врегулювання. Це

обумовлено, з одного боку, тим, що спадкове право тісно переплетено з іншими галузями права, а з іншого — конфлікти щодо спадкування мають емоційний складник та часто стосуються майна, права на яке спадкодавцем за життя належним чином документально не впорядковані.

Як наслідок, попри існування різних інструментів захисту спадкових прав [1], саме судовий порядок залишається основною формою вирішення спадкових спорів в Україні. А окремі питання спадкування взагалі віднесено до виключної юрисдикції судових органів. І серед них особливу увагу привертає проблематика визнання спадщини відумерлою.

Різні аспекти визначення юридичної долі спадкового майна, в т. ч. набуття ним статусу «відмерлої спадщини» та переходу прав на нього, були предметом наукових досліджень представників науки матеріального та процесуального права, зокрема, таких, як: С. С. Бичкова, І. В. Болокан, Т. В. Бондар, Н. Я. Борсук, Т. В. Волинець, Р. Ф. Гонгало, К. П. Гуменюк, Ю. О. Заїка, В. М. Котухова, О. Є. Кухарев, Д. В. Кушнерук, Р. Б. Логвін, О. О. Пушкарьов, В. В. Ровний, Б. Л. Хаскельберг, О. В. Розгон, Є. О. Рябоконт, Н. Б. Солтис, Г. О. Світлична, І. Я. Федорич, Є. І. Фурса, С. Я. Фурса, Д. Ю. Чупрій, Г. В. Чурпіта, О. В. Шведкова, М. М. Ясинок та інші.

Основними актами правового регулювання у цій сфері виступають Цивільний кодекс України (далі — ЦК України), Цивільний процесуальний кодекс України (далі — ЦПК України), закони України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», «Про нотаріат», «Про місцеве самоврядування»; «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», а також низка підзаконних актів, що регламентують окремі аспекти набуття спадковим майном статусу відумерлого та переходу його у власність місцевих територіальних громад (далі — ТГ) [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9]. Але означеними не вичерпується перелік джерел, оскільки розгляд та вирішення справ про визнання спадщини відумерлою часто потребує узгодженого застосування норм різних галузей та підгалузей права, зокрема: спадкового, цивільного, житлового, сімейного, земельного, корпоративного.

Окремі аспекти правозастосування відповідних правових норм знайшли своє роз'яснення у Постанові Пленуму Верховного Суду (далі — ВС) України від 30 травня 2008 р. № 7 «Про судову практику у справах про спадкування»; Листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16 травня 2013 р. № 24-753/0/4-13 «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування», правових позиціях ВС у справах про спадкування [10], роз'ясненнях Міністерства юстиції України (далі — Мін'юсту України) [11; 12; 13; 14], методичних рекомендаціях та положеннях/порядках органів державної влади та/або місцевого самоврядування (далі — МС) [15; 16; 17; 18; 19] тощо.

Проаналізувавши доктринальні, нормативні та інші джерела щодо визнання спадщини відумерлою, ми можемо констатувати, що на сьогодні у науковців сформувалися різні, інколи — майже протилежні погляди в низці питань щодо відумерлості спадщини, зокрема:

— щодо правової природи інституту визнання спадщини відумерлою [20; 21, с. 80–81; 22, с. 704; 23, с. 76, 130; 24, с. 383; 25];

— розмежування правосуб'єктності держави та інших публічно-правових утворень як суб'єктів права на отримання у власність неуспадкового майна, що залишилося після смерті особи [26; 27; 28];

— передумов та підстав набуття спадковим майном статусу «відумерлого»;

— визначення територіальної юрисдикції судів, повноважних вирішувати відповідні питання;

— розмежування процесуальних проваджень, у межах яких повинні вирішуватися різні питання, пов'язані з визнанням спадщини відумерлою;

— правових механізмів повернення відумерлої спадщини законним спадкоємцям у разі їх виявлення тощо.

Нормативні акти та документи щодо їх роз'яснення значною мірою дублюють одне одного, при цьому не даючи чіткої відповіді на вищевказані проблемні питання.

Це зумовлює неоднакову практику застосування відповідних норм спадкового права та необхідність більш ґрунтовного дослідження проблематики визнання спадщини відумерлою, особливо її процесуально-правового складника, як найменш дослідженого.

Як відомо, відумерла спадщина (*lat. bona vacantia*) — це визнане відумерлим на підставі акта суду майно, що залишилося після смерті особи, на яке ніхто не заявляє або не має правових підстав заявити вимоги щодо його спадкування ні за заповітом, ні за законом.

Історично виникнення інституту відмерлої спадщини обумовлене необхідністю залишення в цивільному обігу та належне господарське використання спадкового майна, яке з різних причин не було успадковане, а також на захист прав кредиторів померлої особи [29, с. 40; 30, с. 106] та суспільних інтересів [31, с. 86]. Тому, з метою оптимізації процедури виявлення нерухомого майна, що входить до неуспадкованої спадщини, а також збільшення матеріальної бази органів МС за рахунок такого майна, в чинному законодавстві України передбачено «множинність» суб'єктів права на відумерлу спадщину [32, с. 376] та суб'єктів, що можуть подати заяву про визнання спадщини відумерлою, які на момент звернення не мають підстав отримати таке майно, але прагнуть уникнути можливих конфліктів з приводу останнього.

Так, згідно з ч. ч. 1, 3, 4 ст. 1277 ЦК України у випадку визнання судом спадщини відумерлою таке майно переходить у власність однієї або декількох ТГ, які зобов'язані задовольнити вимоги кредиторів спадкодавця, що заявлені відповідно до вимог ЦК України. Крім того, заява про визнання спадщини відумерлою може також бути подана кредитором спадкодавця або власниками чи користувачами земельних ділянок, суміжних із земельними ділянками сільськогосподарського призначення, що входять до складу спадщини, щодо якої ставиться питання про визнання її відумерлою.

Інакше кажучи, законодавець визначив достатньо широке коло суб'єктів права на ініціювання судового порядку визнання спадщини відумерлою. Умовно їх можна поділити на дві групи:

1) особи, зобов'язані ініціювати провадження про визнання спадщини відумерлою;

2) особи, які мають право подати заяву про визнання спадщини відумерлою.

Щодо першої групи суб'єктів, то, на перший погляд, можна зробити висновок, що до них належать винятково ТГ. Йдеться про ТГ за місцем відкриття спадщини, а якщо у складі спадщини є нерухоме майно — про ТГ за його місцезнаходженням. Водночас Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» визначає, що до складу об'єднаної територіальної громади (далі — ОТГ) не може входити інша ТГ, що має свій представницький орган МС (п. 1 ч. 1 ст. 4). У цьому випадку очевидно, що саме ОТГ буде виступати набувачем суб'єктивних прав та обов'язків на майно, щодо якого ставиться питання про визнання його відумерлою спадщиною [33].

Згідно з ч. 1 ст. 10 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» ТГ представляють сільські, селищні або міські ради, які здійснюють від імені ТГ і у їхніх інтересах функції та повноваження МС, визначені Конституцією та законами України [34].

Із змісту ст. 58 ЦПК України, ст. 173 ЦК України вбачається, що особа, яка бере участь у справі, може брати участь у судовому процесі як особисто, так і через представника. Тому від імені органу МС як представника ТГ/ОТГ ініціювати судовий процес може його керівник або інша особа, уповноважена на це відповідно до закону, статуту, положення, трудового договору (контракту), тобто в порядку самопредставництва чи через представника, яким може виступати фізична особа на підставі спеціального доручення.

На практиці мають місце випадки ініціювання провадження у досліджуваній категорії справ виконавчими комітетами, департаментами, відділами, управліннями та іншими структурними підрозділами органів МС. У літературі з цього приводу було висловлено думку про те, що такі особи не наділені правом звернення з вимогами про визнання спадщини відумерлою, що впливає із Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [35, с. 52–53]. Утім, не все так однозначно.

На перший погляд, дійсно, ч. 1 ст. 10 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» саме на сільські, селищні або міські ради покладає повноваження ТГ. Однак той самий нормативний акт (ч. 3 ст. 10) передбачає, що на представницькі органи МС, сільських, селищних або міських голів, виконавчі органи МС поширюється принцип розподілу повноважень у порядку і межах, визначених законодавством. Тобто рішенням ради певний виконавчий орган МС також може бути наділений компетенцією подання заяви про визнання спадщини відумерлою [24].

Як правило, місцеві ради для роботи з виявлення, обліку та набуття в комунальну власність ТГ відумерлої спадщини та безхазяйного майна створюють при виконкомах постійно діючі комісії. Але обсяг повноважень

таких комісій визначають по-різному: деякі своїм рішенням наділяють відповідні комісії повноваженнями тільки підготувати звернення до суду (п. 3.11 Порядку виявлення, обліку та набуття у комунальну власність Петриківської селищної ради майна відумерлої спадщини та безхазяйного майна) [36], інші — підготувати та подати відповідний процесуальний документ (п. 3.10 Порядку виявлення, обліку та набуття у комунальну власність ТГ Гусятинської селищної ради майна відумерлої спадщини та безхазяйного майна; п. 4.4 Порядку виявлення, взяття на облік, збереження та використання безхазяйного майна, визнання спадщини відумерлою та прийняття такого майна у комунальну власність Радомишльської ОТГ; п. 4.4 Порядку виявлення, взяття на облік, збереження та використання безхазяйного майна, визнання спадщини відумерлою та прийняття такого майна у комунальну власність Баранівської міської ОТГ) [18; 37; 38]. У першому випадку звернення комісії до суду дійсно буде безпідставним, у другому — навпаки.

Тобто якщо рішенням або іншими актами органу МС виконавчий комітет, його управління, відділ, створену ним комісію наділено повноваженнями щодо виявлення та обліку об'єктів, які потенційно можуть входити до складу відумерлої спадщини, здійснення запитів до Спадкового реєстру щодо інформації про заведену спадкову справу, а також ініціювання судового провадження щодо цього, то відповідні суб'єкти діятимуть у порядку самопредставництва і будуть вважатися належними заявниками.

На нашу думку, на членів виконкому відповідної ради доцільно поширити положення щодо самопредставництва без необхідності уповноваження їх спеціальними актами органу МС. Водночас якщо говорити про департаменти, відділи, інші структурні підрозділи органу МС, то їхні повноваження щодо самопредставництва повинні бути регламентовані відповідними положеннями, затвердженими органом МС. Крім того, оскільки відповідно до положення ст. 16 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» органи МС є юридичними особами, то, на нашу думку, вищевказані суб'єкти можуть використовувати послуги договірного представника, наприклад, адвоката.

Але окресленими суб'єктами не вичерпується перелік осіб, які зобов'язані ініціювати провадження про визнання спадщини відумерлою.

Закріпивши обов'язок ТГ ініціювати судовий порядок визнання спадщини відумерлою, законодавець, на жаль, не конкретизував повноваження цих суб'єктів щодо виявлення, обліку та охорони неуспадкованого майна, залишивши це питання на розсуд них самих [39, с. 201, 222–224; 40], як і не передбачив відповідальності за невиконання відповідного обов'язку. Це призвело до того, що відповідні провадження часто реалізуються безпідставно, про що свідчить статистика скасування рішень у цій категорії справ [41]. З другого боку, стала поширеною практика бездіяльності ТГ. Непоодинокими є випадки, коли з моменту смерті спадкодавця минають не роки ..., а десятиріччя, а майно залишається невпорядкованим.

Як приклад можна згадати декілька випадків із судової практики. Так, Лисичанським міським судом Луганської області вирішувалось

питання про визнання відумерлою спадщини, яка відкрилась більш ніж за 16 років до моменту подання відповідної заяви до суду [42]. Інший приклад: з моменту відкриття спадщини до визнання спадщини відумерлою у справі, що розглядалась Очаківським міськрайонним судом Миколаївської області, минуло більше 19 років [43]. Мають місце навіть випадки винесення судового рішення про визнання протиправною бездіяльності відповідного органу МС із одночасним покладенням на нього обов'язку протягом місяця після набрання рішенням законної сили подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою [44].

Для подібних ситуацій, коли орган державної влади, орган МС, інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого належать відповідні повноваження, не здійснює (неналежно здійснює) захист інтересів держави, зокрема і за відсутності такого органу, законодавець передбачив обов'язок прокуратури представляти законні інтереси держави у суді (ч. 3 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру») [45].

Тобто обов'язок ініціювати провадження про визнання спадщини відумерлою у випадку бездіяльності ТГ перебирає на себе **орган прокуратури**, який може брати участь у цивільній справі у порядку, визначеному ст. 56 ЦПК як **орган чи особа, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб** (далі — правозахисник). Так, наприклад, Шосткинський міськрайонний суд Сумської області відкрив провадження за заявою прокурора про визнання відумерлою спадщини, щодо якої ТГ не вживало належних заходів впродовж 11 років [46]. Бобровицький районний суд Чернігівської області розглянув справу, в якій з дати відкриття спадщини до моменту звернення прокурора минуло 13 років [47]. А Сколівський районний суд Львівської області визнав відумерлою спадщину, що відкрилась за 20 років до моменту постановлення відповідного судового рішення [48].

Деякі науковці стверджують, що суди припускаються помилки, коли відкривають провадження у справі про визнання спадщини відумерлою в разі подання заяви прокурором, оскільки заявником в аналізованій категорії цивільних справ може бути тільки визначений законом орган МС [35, с. 53; 49, с. 34]. Але таке судження не враховує тієї обставини, що за умови подання заяви до суду правозахисником (до яких належить і прокурор) останній не заміщає заявників, визначених ст. 1277 ЦПК України, а бере участь у справі паралельно з ними.

На практиці неправильне розуміння процесуального статусу прокурора в цивільному процесі призводить до судових помилок, коли суди безпідставно відмовляють у відкритті провадження за заявою прокурора, який ініціює провадження про визнання спадщини відумерлою у випадку бездіяльності ТГ або в інтересах осіб, визначених ч. 2 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» [50]. Або, навпаки, деколи суди визнають прокурора заявником або представником заявника [51; 52; 53].

На нашу думку, щодо цього актуальними залишаються роз'яснення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, надані у Листі від 16 травня 2013 р. № 24-753/0/4-13 «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» щодо права органів

прокуратури як правозахисника подавати заяви про визнання спадщини відумерлою в інтересах ТГ [54].

Більше того, поряд із правозахисником-прокурором у справі про визнання спадщини відумерлою може брати участь й **правозахисник-орган МС**. Так, наприклад, якщо заява про визнання спадщини відумерлою подана прокуратурою, а в процесі розгляду справи постає питання про аналіз висновку органу МС, поданого в порядку, визначеному ч. 6 ст. 56 ЦПК України, відповідний орган, що надав висновок, виступатиме правозахисником [55]. Тому правильною є думка тих науковців, які вказують на необхідність виокремлення в цивільному процесі участі органів МС не як заявника, а як правозахисника у справі [35, с. 53].

Помилитися достатньо легко, адже одні й ті ж органи МС можуть ініціювати провадження у справі про визнання спадщини відумерлою на користь відповідної ТГ або брати в ньому участь у порядку, визначеному ст. 56 ЦПК України, як правозахисники. Так, наприклад, у випадку відкриття провадження у справі за заявою кредитора спадкодавця орган МС, який за інших обставин повинен був бути заявником, буде залучений до участі у справі на підставі ч. 2 ст. 337 ЦПК України як заінтересована особа або як правозахисник.

Навіть якщо в суді від імені органу МС бере участь уповноважена особа, ситуація не змінюється. Так, якщо щодо органу МС буде розпочато процес ліквідації (наприклад, у зв'язку із реорганізацією, обумовленою входженням ТГ до складу ОТГ), то його повноваження щодо подання заяви про визнання спадщини відумерлою в порядку самопредставництва може бути передано іншому суб'єкту, наприклад, **старості**. Зважаючи на перелік повноважень, визначених у ст. 54¹ Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», можна з впевненістю стверджувати, що в цивільному процесі на старосту поширюється й дія норм ст.ст. 56, 57 ЦПК України, відповідно до яких органи державної влади, органи МС, фізичні і юридичні особи можуть звернутися до суду із заявою про захист прав, свобод, інтересів інших осіб або державних і суспільних інтересів та брати участь у цих справах.

Додатково слід підкреслити, що безпосередня участь старости в цивільному процесі у цій категорії справ є надзвичайно важливою з певних обставин. Староста представляє інтереси жителів відповідного населеного пункту, зазвичай знає особисто всіх чи більшість місцевих жителів. Тому він є достатньо обізнаним або йому найлегше отримати інформацію щодо обставин, на підставі яких спадщина може бути визнана відумерлою.

Відповідно, староста може:

- виступати суб'єктом виявлення такого спадкового майна;
- входити до складу постійної комісії з обстеження об'єктів потенційно відумерлої спадщини, яка проводить облік безхазяйного нерухомого майна, розташованого на території ОТГ;
- спільно з селищною радою підготувати заяву про визнання спадщини відумерлою;
- виступати суб'єктом надання відповідної інформації щодо спадкодавця, спадкоємців (наприклад, чи проживали за зареєстрованою адресою,

з ким проживали), спадкового майна (наприклад, чи перебувало спадкове майно у фактичному користуванні) тощо.

Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад є їхні виконавчі комітети. До їхнього складу може входити й староста. Тому саме його було б доцільно уповноважувати на самопредставництво органу МС у суді з цієї категорії справ з метою захисту інтересів жителів відповідного старостинського округу, шляхом вказівки на це у Положенні про старосту, затвердженому сільською, селищною, міською радою. На нашу думку, це стало б логічним завершенням здійснення компетенції старости щодо виявленого ним спадкового майна, яке потенційно може бути визнано відумерлим [56].

Більше того, якщо відповідне повноваження буде передбачено Положенням про старосту, останній може бути залучений судом до участі у справі або брати участь у справі за власною ініціативою для подання висновків на виконання своїх повноважень [57, с. 215].

Повертаючись до розмежування процесуальних прав та обов'язків заявників та правозахисників, відзначимо, що для ініціювання органом МС провадження у справі про визнання спадщини відумерлою як заявник потрібно є тільки наявність передумов та підстав, визначених ст. 1277 ЦК України. Водночас для пред'явлення аналогічної заяви правозахисником додатково потрібні як мінімум ще дві передумови:

- наявність норми права, що надає відповідному органу або особі повноваження захищати права інших осіб;
- наявність визначених законом підстав для здійснення таких повноважень.

Також, на відміну від заявника, правозахисник не може продовжувати участь у справі, якщо суб'єкт, у чий інтерес ініційовано процес, не підтримує заявлену вимогу. Натомість, відмова органів та інших осіб, які відповідно до ст. 56 ЦПК України звернулися до суду в інтересах інших осіб, від поданої ними заяви не позбавляє особу, на захист прав, свобод та інтересів якої подано заяву, вимагати від суду розгляду справи та вирішення вимоги в первісному обсязі (ст. 57 ЦПК України)⁴.

Варто пам'ятати про ще один важливий нюанс: одні й ті ж представники ТГ можуть бути заявниками і правозахисниками у справі. Водночас склад правозахисників не вичерпується органами МС, адже процесуальний закон (ст. 56 ЦПК України) допускає можливість захисту прав та інтересів інших осіб прокурором, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, органами державної влади та іншими суб'єктами.

На практиці деякі з цих суб'єктів (як правило, органи державної влади) звертаються до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою як заявники, що є помилкою [58], адже останні, якщо не мають повноважень представника ТГ (за наявності зазначених нами вище передумов) можуть ініціювати провадження у справі про визнання спадщини відумерлою тільки як правозахисники.

⁴ Є й інші відмінності, як, наприклад, відсутність у правозахисника права укладати мирову угоду, але вони характерні для позовного провадження.

Щодо другої групи **суб'єктів, для яких звернення до суду** із заявою про визнання спадщини відумерлою **є правом**, а не обов'язком, то, в першу чергу, до таких закон відносить **кредиторів** спадкодавця.

Факти неприйняття спадщини мають місце у зв'язку з ухиленням спадкоємців від прийняття спадщини з різних причин. Але найчастіше це обумовлено прагненням уникнути претензій кредиторів спадкодавця [59, с. 134; 60], які в такому випадку позбавляються можливості задовольнити свої вимоги за рахунок спадкового майна [32, с. 376]. Це призвело до того, що в судовій практиці виникла критична маса справ, у яких кредиторам, щоб здійснити своє право вимоги, доводилось у прямому сенсі цього слова змушувати органи МС звернутися до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою [61; 62; 63; 64]. Така ситуація однозначно не могла бути залишеною без вирішення. Тому введення до складу заявників у досліджуваній категорії справ кредиторів спадкодавця стало необхідним кроком задля вирішення окресленої проблеми правозастосування [65].

Для звернення особи до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою кредитору спадкодавця потрібно підтвердити відповідний статус.

Як вбачається із змісту ст. 1 Кодексу України з процедур банкрутства [66], кредитором є юридична чи фізична особа, уповноважений контролюючий орган або інший державний орган, який має вимоги по грошових зобов'язаннях до боржника, а також адміністратор за випуском облігацій, який на законних підставах діє в інтересах власників облігацій, які підтверджені відповідними документами щодо грошових зобов'язань до боржника.

Тому, як правильно зазначено практиками, на відміну від першої групи суб'єктів, особа, яка ініціює судове провадження як кредитор, повинна додати до заяви документи, що підтверджують наявні зобов'язання щодо боржника-спадкодавця [27, с. 179].

За правилом ч. 2 ст. 95 ЦПК України письмові докази, до яких можна віднести й ті, що підтверджують правомочність вимоги кредитора, повинні подаватися в оригіналі або в належним чином засвідченій копії. Утім, закон не конкретизує, що слід розуміти під «належним засвідченням», тому в матеріалах судових справ можна побачити й копії нотаріальних та інших документів суворої звітності, засвідчені підписом і печаткою адвоката або самої сторони, що їх надала. Здебільшого у справах позовного провадження такі помилки не є критичними, адже інша сторона завжди зверне увагу суду, якщо такі копії є сумнівними. І за правилом, встановленим ч. 6 ст. 95 ЦПК України, суд під час розгляду справи зможе витребувати у відповідної особи оригінал письмового доказу. А у випадку неподання оригіналу такий доказ не буде братися судом до уваги.

Якщо ж згадати, що у справах про визнання спадщини відумерлою інша сторона відсутня і відповідно не може поставити під сумнів той чи інший документ, то актуальним є питання про те, яким чином захистити неуспадковане майно від недобросовісних «кредиторів», адже практика кредитних справ свідчить, що окремі «кредитори», пред'являючи позови до живих «боржників», надають судам на підтвердження свого статусу та кредитних

зобов'язань «ксерокопії» документів, які не відповідають дійсності. Показовою в цьому плані є справа Вінницького міського суду № 206/2-1238/11 [67].

Як вбачається з матеріалів справи, у 2008 році між боржником та ВАТ «Сведбанк» було укладено кредитний договір № XXX, відповідно до умов якого боржнику було надано кредит. З метою забезпечення виконання кредитного зобов'язання, було укладено договори поруки та іпотеки.

У травні 2011 року ПАТ «Сведбанк» звернувся з позовом до боржника та поручителів з вимогою про стягнення заборгованості за цим кредитним договором. У серпні 2011 року боржником було пред'явлено до банку зустрічний позов про захист прав споживача та про визнання недійсними (несправедливими і такими, що порушують принцип рівності сторін договору) умов кредитного договору.

28 листопада 2012 р. ПАТ «Сведбанк» уклав договір факторингу з ТОВ «XXX», за яким відступив право грошової вимоги до боржника за зазначеним кредитним договором. Копія договору факторингу з додатками та витягом з Державного реєстру іпотек про зміну іпотекодержателя з ПАТ «Сведбанк» на ТОВ «XXX» міститься у матеріалах справи. Ухвалою Вінницького міського суду ПАТ «Сведбанк» було замінено на правонаступника — нового кредитора ТОВ «XXX».

Оскільки ТОВ «XXX» не було банківською установою і не могло внести зміни у ті положення кредитного договору, щодо яких боржник пред'явив зустрічний позов, відповідач змінив свої вимоги у частині визнання недійсним всього кредитного договору із застосуванням наслідків недійсності.

Рішенням Вінницького міського суду від 17.06.2013 р. кредитний договір визнано недійсним із застосування наслідків недійсності правочину. Рішення оскаржувалось в апеляційному та касаційному порядку, проте залишилось незмінним та набуло законної сили.

Утім, у 20 березня 2017 р. (майже через 4 (чотири) роки! після набрання законної сили рішенням у справі) представник іншого банку — АТ «Дельта Банк» звернувся з апеляційною скаргою на рішення Вінницького міського суду у справі № 206/2-1238/11. На обґрунтування скарги було надано ксерокопію договору купівлі-продажу прав вимоги, за яким нібито АТ «Дельта Банк» придбав кредитне зобов'язання боржника 19 листопада 2013 р. (тобто через рік після того, як воно було відчужене ТОВ «XXX», і через півроку після набрання рішенням законної сили).

Цивільний правочин, укладений після набрання законної сили судовим рішенням, не може впливати на чинність акта суду в силу принципу *res judicata* (остаточності рішень суду).

Попри очевидну сумнівність цієї ксерокопії (оригінал ані договору, ані кредитної справи представник банку надати не зміг) і відсутність будь-яких інших доказів з боку апелянта, ігноруючи принцип *res judicata*, Апеляційний суд Вінницької області скасував рішення Вінницького міського суду від 17 червня 2013 р. І тільки той факт, що боржник оскаржив незаконне рішення суду апеляційної інстанції в касаційному порядку, внаслідок чого ВС скасував його, убезпечив майно поручителів від безпідставної вимоги «другого кредитора» [67].

А якби така ситуація стосувалась неуспадкованого майна, такий «другий кредитор» міг би спробувати ініціювати справу про визнання спадщини відумерлою. Сприятливим для нього в досягненні цієї мети могло бути те, що боржник мертвий, спадкоємці відсутні, немає кому щось заперечити чи надати оригінали квитанцій, інших документів, які підтверджують сплату платежів на користь кредитора, виконання кредитного зобов'язання іншим чином або, як в наведеному прикладі, відсутність кредитного зобов'язання як такого.

На нашу думку, через неспроможність спадкодавця заперечити чи спростувати вимоги кредитора в досліджуваній категорії справ заявники-кредитори на підтвердження свого статусу повинні надавати не копії, а *оригінали відповідних документів* і це правило повинно бути закріплено на законодавчому рівні.

Зважаючи на це, з метою уточнення вимог до заяви про визнання спадщини відумерлою, вбачається доцільним доповнити ст. 335 ЦПК України частиною другою в такій редакції:

«2. Усі письмові докази, що додаються до заяви про визнання спадщини відумерлою подаються в оригіналі. У разі неможливості надати оригінал документа, заявник може заявити клопотання про його витребування».

Орієнтуючись на вже згадану судову практику в спорах у справах про виконання грошових зобов'язань, можна констатувати, що заявник-кредитор повинен надавати суду не тільки докази існування кредитного зобов'язання, а й того факту, що спадкодавець його не виконав за життя.

Щодо того, якими саме документами може підтверджувати свій статус кредитор, то на сьогодні законодавчо їх не конкретизовано. На нашу думку, для визначення їхнього переліку слід орієнтуватися на рекомендації експертних установ, що виконують дослідження кредитної документації (у т. ч. для потреб судочинства).

Так, наприклад, Одеське НДІСЕ Мін'юсту України, що здійснює судово-економічні експертизи (зокрема, експертизи з дослідження документів фінансово-кредитних операцій), на своєму сайті наводить перелік документів, що є об'єктами експертного дослідження кредитних операцій, у яких кредитором виступає банк, зокрема: кредитний договір з усіма додатками до нього; додаткові угоди до кредитного договору (у разі їх наявності); договори страхування, застави, іпотек тощо та додаткові угоди до них, які укладені для забезпечення умов кредитного договору; договори на обслуговування банківського рахунку; документальне підтвердження наданої позичальнику інформації про умови кредитування та орієнтовну сукупну вартість кредиту⁵; графік погашення платежів або детальний розрахунок щомісячного платежу позичальника за кредитним договором; деталізований розрахунок суми всіх видів заборгованості позичальника по кредиту, відсоткам, пені, штрафу, з вказівкою періодів нарахування та проведення

⁵ Тут слід орієнтуватися на Правила розрахунку банками України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит [69].

сплати відповідачем відповідних платежів, згідно з якими вбачаються терміни прострочення відповідних грошових зобов'язань, згідно з умовами кредитного договору; детальна розшифровка сукупної вартості кредиту і реальної процентної ставки за ним, абсолютного подорожчання кредиту, з урахуванням вартості всіх супутніх послуг, а також інших фінансових зобов'язань споживача, які виникають на користь третіх осіб згідно з вимогами законодавства України при видачі кредиту; платіжні та касові документи, що підтверджують видачу кредиту; платіжні та касові документи, що підтверджують погашення заборгованості за кредитним договором (основного та простроченого боргу по кредиту, строкових та прострочених процентів, комісії тощо) тощо [69].

Частина цих документів є актуальною і для кредиторів-юридичних осіб, діяльність яких, як правило, має документальний характер. Йдеться про такі документи: договір, що засвідчує грошове зобов'язання спадкодавця, з усіма додатками та додатковими і супутніми угодами до нього (у разі їх наявності); платіжні та касові документи на підтвердження надання коштів та погашення заборгованості за договором.

Перелік документів, які може надати кредитор-фізична особа, є вужчим. Практика свідчить, що найбільш поширеним документом для підтвердження позики між фізичними особами досі залишається розписка, рідше — належним чином оформлений договір.

З одного боку, це обумовлено специфікою української ментальності: для більшості громадян складно зрозуміти, що позика брату, другу, куму — це правочин, що потребує документального оформлення. З другого боку, це є свідченням низького рівня правової культури та фінансова неспроможність більшості громадян оплатити кваліфікований юридичний супровід угоди. У сукупності ці та деякі інші фактори призводять до того, що на момент, коли кредитор-фізична особа звертається до суду з метою стягнення заборгованості з позичальника, зазвичай, для підтвердження позикового зобов'язання здебільшого він може надати документи, які є досить сумнівним, врахувавши правила юридичного діловодства.

Як вбачається з позиції ВС, викладеної у постанові від 08 жовтня 2020 р. у справі № 194/1126/18, тлумачення ст.ст. 1046 та 1047 ЦК України свідчить про те, що за своєю суттю розписка про отримання у борг грошових коштів є документом, який видає боржник (позичальник) кредитор (позикодавцю) за договором позики, підтверджуючи як його укладення, так й умови договору, а також засвідчуючи отримання від кредитора певної грошової суми або речей. Якщо зміст розписки не містить відомостей про передачу кредитором грошових коштів та отримання їх боржником, то потрібно використання інших належних та допустимих доказів для підтвердження факту передачі коштів [70]. У позовному провадженні недостатність письмових доказів може бути компенсована за рахунок використання інших засобів доказування, свідчень свідків, відео-, аудіозаписів тощо. Утім, у досліджуваній категорії справ, на нашу думку, такий підхід є недоречним. Це пов'язано з тим, що, як нами вказувалось вище, мета інституту відумерлої спадщини, не зводиться тільки до задоволення потреб кредиторів. Якщо за життя спадкодавця кредитор належним чином не оформив

правовідносини з останнім, він несе ризики, обумовлені власним безвідповідальним ставленням до вимог закону (зокрема щодо форми правочинів).

Тому у справах про визнання спадщини відумерлою, на нашу думку, заявник-кредитор свій статус може підтвердити тільки оригіналами документів (письмовими чи електронними), використання інших засобів документування у цьому випадку є неприпустимим.

Ще одним важливим кроком на шляху удосконалення судового порядку вирішення питання про визнання спадщини відумерлою стало розширення складу заявників за рахунок **власників і користувачів земельних ділянок**, що межують з тими, чию юридичну долю повинен вирішити суд. Це не тільки повинно було активізувати процес переведення нерухомого майна, що залишилося неуспадкованим, у комунальну власність, а й призупинити процес збільшення площі так званих «нічийних» земель, а також, як правильно вказують дослідники, зменшити втрати місцевих бюджетів від ненадходжень доходів від них у зв'язку з безоплатним користуванням такими ділянками [71, с. 215].

Але практична реалізація цієї новації ускладнюється проблемами, пов'язаними з чинним станом реєстрації прав на землю в Україні. У 2013 році запроваджено автоматизовану систему Державного земельного кадастру (далі — ДЗК) — Національну кадастрову систему, де за допомогою порталу «Публічна кадастрова карта України» (<https://map.land.gov.ua>) повинно бути зафіксовано всі земельні ділянки. Утім, наразі ДЗК не містить повну та вичерпну інформацію про сформовані та зареєстровані земельні ділянки, оскільки більшість з них (особливо розташовані на території ТГ сіл, селищ) належним чином не зареєстровані, їм не присвоєні кадастрові номери. А за таких умов їх неможливо відслідкувати через ДЗК.

Отже, виникає питання, як власник або користувач суміжного земельного наділу повинен підтверджувати свій статус для звернення з заявою про визнання спадщини відумерлою. Навіть здійснюючи своє право на звернення за отриманням інформації зі Спадкового реєстру така особа не зможе отримати відомості про суміжну земельну ділянку, оскільки офіційної інформації про неї немає.

Зважаючи на реальну ситуацію, вважаємо, що такі особи, ініціюючи відповідне провадження, повинні подавати лише документи, що підтверджують їхній статус як власників/користувачів власних земельних ділянок, прилеглих до тих, щодо яких ставиться питання про визнання їх відумерлою спадщиною, зокрема: державний акт на право приватної власності на землю, на право власності на землю, на право власності на земельну ділянку; державний акт на право довічного успадкованого володіння землею на право постійного володіння землею, про право постійного користування землею, про право постійного користування земельною ділянкою (до 01 січня 2013 р.); свідоцтво про право власності на нерухоме майно (з 01 січня 2013 р.); свідоцтво про право на спадщину; судові рішення, що набрало законної сили, щодо набуття/зміни права власності на земельну ділянку; договір оренди, суперфіцію, емфітевзису; інші цивільно-правові угоди щодо відчуження земельної ділянки [72]; витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно або ДЗК про реєстрацію права власності [73].

А подавати докази того, чи є поряд суміжні ділянки, які є неуспадко-ваними, повинні органи МС, які будуть залучені судом у порядку, визна-ченому ч. 2 ст. 337 ЦПК України, адже саме вони зобов'язані вести облік такої нерухомості.

Окремо слід звернути увагу на те, що часто питання про визнання спадщини відумерлою постає перед користувачами суміжних ділянок у зв'язку з тим, що вони не можуть оформити право власності на власну ді-лянку, оскільки одним з етапів цього процесу є погодження меж з суміж-ними власниками та землекористувачами (ст. 198 Земельного кодексу Ук-раїни; п. 2.8, 3.12 Інструкції про встановлення (відновлення) меж земель-них ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками; п. 6.7 Технічних вказівок щодо визначення меж земельних ділянок спіль-ної та спільної часткової власності фізичних і юридичних осіб на забудова-ній території у населених пунктах) [74; 75; 76; 23, с. 96–97, 126] або, як мі-німум, надання суміжнику пропозиції підписати відповідний акт [77]. Не-успадкована земельна ділянка не має власника, тож немає із ким погоджу-вати це питання.

У такому випадку достатнім документом для підтвердження статусу суміжного землекористувача для звернення до суду з заявою про визнання спадщини відумерлою, на нашу думку, може бути технічна документація із землеустрою щодо встановлення меж земельної ділянки у натурі (на місцевості), яка включає, зокрема, опис місця розташування земельної діля-нки, а також інформацію про її власника (користувача) та власників (кори-стувачів) суміжних земельних ділянок (п. 2.8 Про затвердження Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на міс-цевості) та їх закріплення межовими знаками) [75].

Ще одним важливим аспектом досліджуваної проблематики, який не знайшов свого регулювання в чинному законодавстві та належного висвіт-лення в юридичній літературі, є питання про правовий статус **нотаріусів** у справах про визнання спадщини відумерлою. Наразі нормою п. 2.2 По-рядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України визначено: якщо є підстави вважати, що спадщина може бути визнана відумерлою, нотаріус повинен повідомити відповідний орган МС [7].

На жаль, форма такого повідомлення не конкретизована. У ст. 63 За-кону України «Про нотаріат» щодо інформування спадкоємців про відк-риття спадщини йдеться про публічне оголошення чи повідомлення у пресі. Виникає питання, чи можливо інформування органів МС теж здійс-нювати аналогічно?

З приводу повідомлення у пресі в юридичній літературі було вислов-лено слушне зауваження, що таке оголошення читачу дуже легко зали-шити поза увагою, оскільки замітки друкуються шрифтом невеликого роз-міру [78, с. 95]. Також слід визнати, що в умовах сьогодення для більшості громадян друкована преса не є основним джерелом інформації. Усне пуб-лічне оголошення потребує попередньої організації зустрічі з громадськістю, суттєвих затрат часу й інших ресурсів. При цьому відсутні будь-які гаран-тії, що саме потрібні суб'єкти з'являться на зустріч. Письмове публічне ого-лошення шляхом розміщення інформації на інформаційному стенді в

нотаріальній конторі або на сайті нотаріуса також не гарантують ознайомлення з нею суб'єктів, на яких така інформація, насамперед, розрахована.

Тобто залишається варіант письмового повідомлення органу МС листом (простим чи рекомендованим). Але постає нове запитання: кого саме інформувати?

Як видно з проведеного нами аналізу, питання визначення суб'єктів, уповноважених в інтересах ТГ здійснювати дії щодо переведення неуспадкованого майна у статус відумерлої спадщини (зокрема, подати заяву до суду), є надзвичайно складним питанням, і покладення його вирішення на нотаріуса не можна визнати виправданим. Оголошення в пресі могло б звільнити нотаріуса від пошуку правильного адресата, але ми вже обґрунтували неефективність такого способу інформування. Отже, сучасний стан правового регулювання цього питання потребує удосконалення.

У зв'язку з цим, приєднуємося до ідеї створення відкритого інтернет-ресурсу, який би дозволив здійснювати пошук спадщини за даними особи спадкодавця (дати народження, відомостей про прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання) [78, с. 95]. На відповідному інтернет-ресурсі нотаріуси могли б розмішувати повідомлення щодо відкриття спадщини, розшуку спадкоємців померлої особи, а найголовніше — щодо спадщини, яка залишилася неуспадкованою у передбачені законом строки. Будь-яка особа, у т. ч. представники відповідних ТГ, відвідавши інтернет-сторінку та знаючи дані про спадкодавця, або за критерієм належності території до ТГ/ОТГ, має змогу отримати актуальну інформацію.

Більше того, на нашу думку, потрібно концептуально переосмислити роль нотаріусів у процесі визнання спадщини відумерлою та наділити останніх повноваженнями не тільки щодо інформування громадськості, а й ініціювання судового провадження.

Наочно це можна проілюструвати та аргументувати на прикладі ситуації зі спадкуванням на тимчасово окупованих територіях (далі — ТОТ).

Будь-який акт (рішення, документ), виданий органами та/або особами, створеними на ТОТ, є недійсним (Лист-відповідь Мініюсту України «Щодо визнання спадщини особи, яка померла на тимчасово окупованій території, відумерлою»; ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»; ст. 2 Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях») [12; 79; 80]; в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі з 27 квітня 2014 р., а в зоні проведення антитерористичної операції — з 18 листопада 2014 р. [79; 81; 82]. Виняток складають тільки документи, що підтверджують факт народження або смерті особи на цій території та додаються відповідно до заяви про державну реєстрацію народження особи та заяви про державну реєстрацію смерті особи (ст. 2 Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях») [80].

Момент відкриття спадщини, а отже, початок перебігу строків для прийняття спадщини, а в перспективі — строку для визначення наявності

підстав для набуття спадковим майном статусу відумерлої спадщини, визначається на підставі документів, що засвідчують факт смерті спадкодавця. Ця інформація отримується зі свідоцтва про смерть, виданого органом державної реєстрації актів цивільного стану громадян або безпосередньо з реєстру актів цивільного стану (п. 1 гл. 10 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України) [7]. Тобто відкриття спадщини на підставі документів, виданих на ТОТ, є цілком можливим, проте не зовсім зрозуміло, який саме орган МС слід інформувати.

Порядок організації МС та діяльності відповідних органів на ТОТ та прилеглих до них територіях є особливим (ст.ст. 1, 2, 8 Закону України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей») [83]. Відтак, враховуючи нестабільну ситуацію в цій зоні, інформування органів МС щодо неуспадкованого нерухомого майна на цих територіях не завжди сприятиме вирішенню питання про визнання спадщини відумерлою.

Свого часу в нотаріальній спільноті навіть висловлювалась пропозиція про передачу нотаріусам усіх повноважень щодо визнання спадщини відумерлою [84]. Утім, на нашу думку, це було б передчасним, у зв'язку із відсутністю у останніх імперативних засобів та інших ресурсів, що дозволяють суду долати складнощі (зокрема щодо отримання інформації та доказів), що виникають під час розгляду та вирішення цієї категорії справ.

Саме наділення нотаріусів правом ініціювання судового провадження, на нашу думку, дозволить уникнути проблем, обумовлених неспроможністю окремих органів МС оперативно вирішити питання про статус неуспадкованого майна. А у випадках відсутності точної інформації щодо ТГ на ТОТ та прилеглих до них територіях, на яких знаходиться спадкове майно, питання про те, який саме орган МС має брати участь у справі, вирішуватиме суд.

Вбачається, що мова повинна йти саме про право, а не обов'язок, оскільки, на відміну від зобов'язаних суб'єктів, нотаріуси не мають власного юридичного інтересу щодо неуспадкованого майна, що може стати матеріальною і фінансовою основою МС.

Інакше кажучи, нотаріуси як суб'єкти, які володіють найбільш актуальною інформацією про неуспадковане майно, повинні поповнити склад осіб, уповноважених ініціювати провадження у справі про визнання спадщини відумерлою за умови, якщо в розумні строки цього не зробить відповідна ТГ.

Проведений нами аналіз дозволяє сформулювати певні **висновки**.

1. Законодавець визначив достатньо широке коло суб'єктів права на ініціювання судового порядку визнання спадщини відумерлою. Умовно їх можна поділити на дві групи:

- 1) особи, зобов'язані ініціювати провадження про визнання спадщини відумерлою (органи МС);
- 2) особи, які мають право подавати заяву про визнання спадщини відумерлою (кредитори спадкодавця, власники та/або користувачі суміжних земельних ділянок, нотаріуси).

Вважаємо, що суб'єктами права за звернення до суду у справах про визнання спадщини відумерлою виступають також уповноважені структурні підрозділи органу МС, староста, а також правозахисники;

2. Для розмежування процесуальних прав та обов'язків заявників та правозахисників у справах про визнання спадщини відумерлою слід виходити з такого:

1) для ініціювання органом МС провадження у справі про визнання спадщини відумерлою як заявник потрібною є тільки наявність передумов та підстав, визначених ст. 1277 ЦК України. Для пред'явлення такої заяви правозахисником додатково потрібні принаймні ще дві передумови: наявність норми права, що надає відповідному органу або особі повноваження захищати права інших осіб та наявність визначених законом підстав для здійснення цих повноважень;

2) на відміну від заявника, правозахисник не може продовжувати участь у справі, якщо суб'єкт, у чиїх інтересах ініційовано процес, не підтримує заявлену вимогу;

3) одні і ті ж представники територіальної громади можуть бути заявниками і правозахисниками у справі.

3. З метою уникнення зловживань з боку заявників, у разі звернення до суду із заявою про визнання спадщини відумерлою останні на підтвердження своєї належності повинні надавати суду оригінали документів. У зв'язку з цим пропонується доповнити ст. 335 ЦПК України частиною другою в такій редакції:

«2. Усі письмові докази, що додаються до заяви про визнання спадщини відумерлою подаються в оригіналі. У разі неможливості надати оригінал документа, заявник може заявити клопотання про його вилучення».

4. Для інформування всіх заінтересованих осіб про відкриття спадщини, яку не прийняв жоден спадкоємець, додатково обґрунтовується доцільність створення спеціального інтернет-ресурсу з відкритим доступом.

5. Пропонується включити нотаріусів до складу осіб, які мають право подати заяву про визнання спадщини відумерлою за умови бездіяльності відповідної ТГ. Особливо актуальним дане нововведення вбачається для випадків, коли місцем відкриття спадщини є ТОТ.

Список використаних джерел

1. Вступ до альтернативного вирішення спорів / під ред. У. Хелльманна, Н. Л. Бондаренко-Зелінської. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2017. 234 с.
2. Про затвердження Правил реєстрації місця проживання та Порядку передачі органами реєстрації інформації до Єдиного державного демографічного реєстру. Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2016 р. № 207. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://bit.ly/3w7PQ53>
3. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні. Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://bit.ly/2ZPbvmW>.

4. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру актів цивільного стану громадян. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2007 р. № 1064. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://bit.ly/3nNp3an>.
5. Про затвердження Інструкції з ведення Державного реєстру актів цивільного стану громадян. Наказ Міністерства юстиції України від 24.07.2008 р. № 1269/5. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://bit.ly/31cmkQa>.
6. Про затвердження Положення про Спадковий реєстр. Наказ Міністерства юстиції України від 07.07.2011 р. № 1810/5. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://bit.ly/3jSjwOP>.
7. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://bit.ly/2ZRp6dt>.
8. Про затвердження Порядку реєстрації деяких спадкових справ у Спадковому реєстрі. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. № 210. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://bit.ly/3EEM7iG>.
9. Про затвердження переліку населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та переліку населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.11.2014 р. № 1085-р. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL : <https://bit.ly/3byrIiI>.
10. Правові позиції Верховного Суду у справах про спадкування. *Верховний Суд України.* URL : <https://bit.ly/3EvYmhc>.
11. Щодо порядку отримання інформації зі спадкового реєстру органами місцевого самоврядування для визнання спадщини відумерлою. Лист-роз'яснення Міністерства юстиції України від 13.08.2018 р. № 9053/8.3.1/32-18. *Міністерство юстиції України.* URL : <https://bit.ly/3BAVhux>.
12. Щодо визнання спадщини особи, яка померла на тимчасово окупованій території, відумерлою. Лист-відповідь Міністерства юстиції України від 27.04.2020 р. № 19319/9880-33-20/8.3.1. *Асоціація міст України.* URL : <https://bit.ly/3EAKnXE>.
13. Щодо прийняття спадщини за місцем її відкриття на території Донецької та Луганської областей, де проводиться антитерористична операція. Лист Міністерства юстиції України від 17.07.2014 р. № 13.1-32/357. *Відділення Нотаріальної палати України в Хмельницькій області.* URL : <https://bit.ly/3w3q9CM>.
14. Роз'яснення Міністерства юстиції України щодо порядку витребування та отримання громадянами, які проживають на тимчасово окупованій території України, документів про реєстрацію актів цивільного стану та деяких інших документів, що стосуються їх особистих та майнових прав та інтересів, від компетентних органів іноземних держав. *Департамент державної реєстрації та нотаріату Міністерства юстиції України.* URL : <https://bit.ly/3CDJlt8>.
15. Порядок визнання спадщини відумерлою. Методичні рекомендації для органів місцевого самоврядування. Розроблено відділом з питань нотаріату Головного територіального управління юстиції у Хмельницькій області, схв. на оперативній нараді відділу № 9 від 18.05.2016 р.

- Головне територіальне управління юстиції у Хмельницькій області.
URL : <https://bit.ly/3GK70uo>.
16. Порядок виявлення, взяття на облік, збереження та використання безхазяйного нерухомого майна та відумерлої спадщини на території Оваднівської сільської ради (25.12.2020; 19:00). *Оваднівська громада*. URL : <https://bit.ly/3nNbF6c>.
 17. Про затвердження Порядку виявлення, взяття на облік, збереження та використання безхазяйного майна, визнання спадщини відумерлою та прийняття такого майна у комунальну власність Ліплявської сільської ради ОТГ Черкаської області. Рішення Ліплявської сільської ради Канівського району Черкаської області від 22.03.2018 р. № 7-7/VII. *Ліплявська громада*. URL : <https://bit.ly/2Y4ZEAb>.
 18. Про затвердження Порядку виявлення, взяття на облік, збереження та використання безхазяйного майна, визнання спадщини відумерлою та прийняття такого майна у комунальну власність Радомишльської об'єднаної територіальної громади. Рішення Радомишльської міської ради Житомирської області від 15.06.2020 р. *Радомишльська громада*. URL : <https://bit.ly/3GHVgbW>.
 19. Про затвердження Порядку поведінки з відумерлою спадщиною. Розпорядження Одеського міського голови від 21.01.2011 р. № 23-01р. *Офіційний сайт міста Одеса*. URL : <https://bit.ly/2ZMSwJy>.
 20. *Бориславська М. В.* Правові та історичні передумови набуття (спадкування) майна померлої особи публічно-правовими утвореннями. *Університетські наукові записки*. 2020. № 3–4 (75–76). С. 125–137. <https://doi.org/10.37491/UNZ.75-76.14>.
 21. *Чупрій Д. Ю.* Особливості правонаступництва в авторських правах у складі відумерлої спадщини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 79–85. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-1/19>.
 22. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України. У 2-х т. / відп. ред. В. Г. Ротань. 2-ге вид. Харків : Фактор, 2010. Т. 2. 784 с.
 23. *Уразовська О. С.* Спадкування права на земельну ділянку за законодавством України. Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2018. 195 арк.
 24. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Харків : Страйд, 2009. Т. 12: Спадкове право / за ред. І. В. Спасибо-Фатеевої. 544 с.
 25. *Усцов Д. К.* К вопросу о целесообразности отнесения института выморочного имущества к наследственным правоотношениям: *Юридическая наука и практика на рубеже эпох: уроки прошлого, взгляд в будущее (к 135-летию со дня рождения профессора Юрия Петровича Новицкого)* : сб. тр. XIV Всерос. декабрьских юридических чтений в Костроме. Всероссийская научно-практическая конференция (14–16 декабря 2017 г., г. Кострома) / отв. ред. Г. Г. Бриль, В. В. Груздев. Кострома : Изд-во Костром. гос. ун-та, 2018. С. 300–302.
 26. *Бориславська М. В.* Перехід майна померлої особи у власність публічно-правових утворень. *Університетські наукові записки*. 2020. № 6 (78). С. 184–198. <https://doi.org/10.37491/UNZ.78.17>.

27. *Гуменюк К. П.* Суб'єкти інституту відумерлості спадщини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. Вип. 4. С. 177–183.
28. *Фурса С. Я.* Спадкове право (Нотаріат. Адвокатура. Суд) : практичний довідник. URL : <https://bit.ly/3mAgGzB>.
29. *Демичев А. А., Духан А. Б.* Інститут наследования в российском праве в XX — начале XXI в. в контексте соотношения интересов государства и личности. Москва : Юрлитинформ, 2013. 280 с.
30. Спадкове право / кер. авт. кол. О. В. Нестерцова-Собакарь. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2017. 164 с.
31. *Шведкова О. В.* Участие публичных образований в наследственном правопреемстве. *Пробелы в российском законодательстве*. 2012. № 6. С. 86–91.
32. *Волинець Т.* Відумерла спадщина як підстава виникнення права комунальної власності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. № 861. Серія: Юридичні науки. Львів, 2017. С. 374–379.
33. Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України від 05.02.2015 р. № 157–VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/2vuJvpp>.
34. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97–ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/3d8ijhe>.
35. *Бичкова С. С.* Процесуальний порядок визнання спадщини відумерлою. *Приватне право і підприємництво*. Вип. 14. Київ, 2015. С. 51–55. *Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського НАН України*. URL : <https://bit.ly/3EEO52a>.
36. Рішення Петриківської селищної ради Дніпропетровської області Про затвердження Порядку виявлення, обліку та набуття у комунальну власність Петриківської селищної ради майна відумерлої спадщини та безхазяйного майна» від 05.10.2020 р. № 1403. URL : <https://bit.ly/3w5on41>.
37. Про затвердження Порядку виявлення, обліку та набуття у комунальну власність територіальної громади Гусятинської селищної ради майна відумерлої спадщини та безхазяйного майна. Рішення Гусятинської селищної ради Гусятинського району Тернопільської області від 07.04.2021 р. № 398. *Гусятинська громада*. URL : <https://bit.ly/2Y7IwuN>.
38. Про затвердження Порядку виявлення, взяття на облік, збереження та використання безхазяйного майна, визнання спадщини відумерлою та прийняття такого майна у комунальну власність Баранівської міської об'єднаної територіальної громади. Рішення Баранівської міської ради Житомирської області від 12.03.2019 р. № 1775. *Виконавчий комітет Баранівської міської ради*. URL : <https://bit.ly/3GN8cPj>.
39. *Борсук Н. Я.* Організаційно-правове забезпечення управління комунальною власністю в Україні. Дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2019. 407 арк.
40. *Борсук Н. Я.* Етапи взяття на облік і передачі в комунальну власність безхазяйного майна та відумерлої спадщини. *Право як ефективний суспільний регулятор* : матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Львів, 17–18 лютого 2017 р. Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2017. С. 62–66.

41. Звіт судів апеляційної інстанції про розгляд апеляційних скарг у порядку цивільного судочинства за 2020 рік. *Судова влада України*. URL : <https://bit.ly/3jWFEHS>.
42. Рішення Лисичанського міського суду Луганської області від 11.07.2011 р. у справі № 2-о-179/2011. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3eYTNLSL>.
43. Рішення Очаківського міськрайонного суду Миколаївської області від 10.08.2020 р. у справі № 483/709/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3jZi1hL>.
44. Ухвала Харківського апеляційного адміністративного суду від 25.10.2016 р. у справі № 610/1974/16-а. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3BDgViO>.
45. Про прокуратуру. Закон України від 14.10.2014 р. № 169–VII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3nLOZmV>.
46. Рішення Шосткинського міськрайонного суду Сумської області від 04.08.2016 р. у справі № 589/2922/16-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3wosbfL>.
47. Рішення Бобровицького районного суду Чернігівської області від 28.05.2009 р. у справі № 2-0-62/09. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3jY9Imf>.
48. Рішення Сколівського районного суду Львівської області від 10.01.2019 р. у справі № 453/976/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3jX6hfJ>.
49. *Кухарев О. Є. Процесуальні аспекти визнання спадщини. Цивільстична процесуальна думка*. 2016. № 3. С. 33–37.
50. Постанова Львівського апеляційного суду від 06.11.2018 р. у справі № 453/976/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3wkYiwQ>.
51. Рішення Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 10.08.2018 р. у справі № 442/2801/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3nNnJoa>.
52. Постанова Апеляційного суду Луганської області від 16.06.2018 р. у справі № 426/4279/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3w6jjMF>.
53. Рішення Сватівського районного суду Луганської області від 03.05.2018 р. у справі № 426/4279/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3pYwrmc>.
54. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3CBTMO7>.
55. Рішення Смілянського міськрайонного суду Черкаської області в складі від 05.04.2017 р. у справі № 703/4545/16-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3pYgdJy>.
56. *Трач О. М.* Окремі аспекти розгляду судом справ про визнання спадщини відумерлою. *Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави* : зб. тез XXII щорічної звітної наук. конф. наук.-педагог. працівників, докторантів та аспірантів (м. Хмельницький, 24 березня 2018 р.). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2018. С. 111–114.
57. Настільна книга старости об'єднаної територіальної громади. Хмельницький, 2018. 234 с.

58. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 14.03.2012 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3jWbNPR>.
59. Мелехин А. В. Теория государства и права. Москва : Маркет ДС, 2007. 665 с.
60. Рішення Приморського районного суду Запорізької області від 03.12.2018 р. у справі № 2/326/323/2018. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3mwYOp0>.
61. Ухвала Апеляційного суду Черкаської області від 25.07.2013 р. у справі № 22-ц/793/2023/13. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/2ZLyVKA>.
62. Рішення Центрального районного суду м. Миколаєва від 20.07.2016 р. у справі № 490/3071/16-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3nNeLXS>.
63. Рішення Соснівського районного суду м. Черкаси від 25.09.2013 р. у справі № 712/527/13-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3GKN9ew>.
64. Рішення Миколаївського районного суду Львівської області від 17.01.2018 р. у справі № 447/530/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/2ZIp33J>.
65. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової долі земельних ділянок, власники яких померли: Закон України від 20.09.2016 р. № 1533–VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3bzhfUe>.
66. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597–VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <http://bit.ly/38yMRWJ>.
67. Постанова Верховного Суду від 17.02.2021 р. у справі № 206/2-1238/11. *LIGA360. Verdictum*. URL : <https://bit.ly/3jYcS9B>.
68. Правила розрахунку банками України загальної вартості кредиту для споживача та реальної річної процентної ставки за договором про споживчий кредит. Затв. наказом Національного банку України 08.06.2017 р. № 49. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3by2wZC>.
69. Документи, що надаються для проведення експертизи фінансово-кредитних операцій за кредитними договорами, укладеними між банками та позичальниками — фізичними особами. *Одеський науково-дослідний інститут судових експертиз — ОНДІСЕ*. URL : <https://bit.ly/2ZPn4dN>.
70. Попов С. Стягнення боргу за розпискою: позиція Верховного Суду (08.11.2020; 14:00). *Судово-юридична газета*. URL : <https://bit.ly/3EAULhR>.
71. Попов А. С. Інституціональні засади консолідації земель сільськогосподарського призначення: теорія, методологія, практика. Дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.06. Харків, 2018. 472 арк.
72. Методичні рекомендації щодо документів, які посвідчують речові права на земельну ділянку відповідно до законодавства. Схвалено рішенням колегії Державної реєстраційної служби України від 28.11.2012 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/31cX3W4>.
73. Реєстрація права на земельну ділянку в держреєстрі речових прав на нерухоме майно. Порядок 2021 р. *Землепорядник*. URL : <https://bit.ly/31cWQSM>.

74. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768–III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3bvab8m>.
75. Про затвердження Інструкції про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками. Наказ Державного комітету України із земельних ресурсів від 18.05.2010 р. № 376. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3q1wo94>.
76. Технічні вказівки щодо визначення меж земельних ділянок спільної та спільної часткової власності фізичних і юридичних осіб на забудованій території у населених пунктах. Затв. першим заступником Голови Державного комітету України по земельних ресурсах 18.05.1998 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/2ZSWLTX>.
77. Постанова Верховного Суду від 20.03.2019 р. у справі № 350/67/15-ц. *ЗаконОнлайн*. URL : <https://bit.ly/3waep1s>.
78. Щербина Б. С. Окремі питання здійснення права на спадкування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 4. С. 93–96.
79. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України. Закон України від 15.04.2014 р. № 1207–VII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3bzbLxo>.
80. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях. Закон України від 18.01.2018 р. № 2268–VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3bz9I7D>.
81. Деякі питання оформлення спадкових прав на майно, яке знаходиться на тимчасово окупованій території України та на території проведення антитерористичної операції. Особливості відчуження нерухомого майна, що знаходиться на непідконтрольній Україні території. Інформаційний лист відділу методичного забезпечення та інформаційно-аналітичної роботи НПУ Комісії НПУ з питань співробітництва з органами державної влади та місцевого самоврядування від 29.06.2017 р. *Відділення Нотаріальної палати України в м. Києві*. URL : <https://bit.ly/3buIUp1>.
82. Про невідкладні заходи щодо стабілізації соціально-економічної ситуації в Донецькій та Луганській областях. Рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 04.11.2014 р. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3q390bv>.
83. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей. Закон України від 16.09.2014 р. № 1680–VII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://bit.ly/3VCS18V>.
84. Лист Нотаріальної палати України до Верховного Суду України від 26.01.2015 р. № 219/2. *Нотаріальна палата України*. URL : <https://bit.ly/3VvMY3b>.

Надійшла до редакції 12.04.2021

Nadiia BONDARENKO-ZELINSKA,
Maryna BORYSLAVSKA,
Oksana TRACH

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

Subjects of the Right to Appeal to the Court in Cases of Recognition of Inheritance as Escheat

The article explores certain problems of law enforcement practice in recognizing inheritance as escheat. The subject of scientific analysis is the subject composition of these procedural relations. Applicants in this category of cases can be conditionally divided into two groups: 1) persons obliged to submit an application to the court for recognition of the inheritance as escheat, and 2) persons who have the right to do so. The persons who are obliged to apply to the court for recognition of the inheritance as escheat are territorial communities. On the basis of an analysis of the legislation, it was established that in the case where a united territorial community was formed in a certain territory, it is authorized to apply to the court for recognition of the inheritance as escheat. On behalf of the local self-government body as a representative of the territorial community (united territorial community), a lawsuit may be initiated to recognize the inheritance as escheat: 1) by its headman or 2) another person authorized to do so according to the law, statute, regulation, employment contract. That is, there can be both self-representation and representation on the basis of a special assignment. It received additional justification for the ability of the prosecutor's office to submit an application for recognition of the inheritance as escheat in the absence of a territorial community. In such a case, the public prosecutor's office shall represent the legitimate interests of the State in court, in accordance with article 56 of the Code of Criminal Procedure, as a body or person entitled to defend the rights, freedoms and interests of others (human rights defender). The possibility of participating not only as an applicant but also as a human rights defender is justified. The possibility of self-representation of local self-governments in cases of recognition of inheritance as escheat by a headman is proposed. It is further argued that such a possibility should be provided for in the Headman's Regulations, which are approved by the relevant local councils. The peculiarities of initiation of production by subjects for whom the application to the court for recognition of the inheritance as escheat is a right, not an obligation (creditors of the testator, owners and/or users of adjacent land plots) are analyzed. If an applicant in cases of recognition of the inheritance as escheat is a creditor, documents confirming the existing obligations in relation to the debtor-testator should be attached to the application. Recommendations are made on a list of documents that can confirm the status of an applicant-related land user to apply to the court for recognition of the inheritance as escheat. It is proposed to amend Art. 335 CPC of Ukraine on the necessity to provide the originals of written evidence together with a statement on the recognition of the inheritance as escheat. The role of a notary in cases of recognition of inheritance as escheat has been investigated. It is proposed to provide in the legislation the right of a notary to submit to the court an application for recognition of the inheritance as escheat. It is proposed to improve the way of informing the public about the discovery of an inheritance that has no heirs.

Keywords: inheritance, testator, heir, heirless property, the applicant, territorial community, local self-government body, headman, bodies and persons entitled by law to apply to the courts for the benefit of others, human rights defender, the creditor of the testator, adjacent landowner/land user, notary, recognition of inheritance as escheat.